

**KARDOS FERENC – TRENCSENYI LÁSZLÓ: FESTETT EGEK.
ÚJ HELIKON BT, BUDAPEST, 2021.**

Kerényi Mari: Feri bácsi, a Tanár úr – és a többiek

Kicsoda Feri bácsi? Ki tudna közelebb hajolni egy nehéz sorsú fiatalhoz, mint ő, aki maga is hasonló sorsot mondhat magáénak? Aki ismeri, mert megtapasztalta a szegénységet és bántalmazást, s aki mégsem fulladt bele a testi-lelki nyomorúságba. Aki a maga életét saját erejéből kikaparta a sárból, a maga emberségéből formálta széppé, s úgy mutatja fel, mint egy szenvedés tüzén kiégetett edényt: ez vagyok én, csordultig elevelességgel, bizalommal, örömmel – jut belőle minden hiányt szenvedőnek. Talán meg is fakulna, ki is száradna, ha nem oszthatná szét tanítványai között.

És ki a tudós, akit oly sok tanítvány mestereként tisztel, aki emberi és szakmai hitelével odaáll a maga tanítványai számára felhőtlen kék eget festő nevelő mellé? Aki egész életében a peremre szorult gyerekek szószólója volt és maradt. Aki maga is tanított a mostanában 3H-snak nevezett gyerekek iskoláiban, s aki tudományos munkásságával is az ő hangjukat erősíti kiáltássá a kevésbé érzékeny fülek számára. Akinek volt bátorsága odadobni a kitüntetését a Parlament lépcsőjére, mert *ezzel* a renddel nem vállal közösséget.

Trencsényi László tanítványával, Kardos Ferencsel vállal közösséget, a zárt javító-nevelő intézet szobafestő szakoktatójával, nevelőjével. Közös könyvük az emberség és szolidaritás dokumentuma.

A *Festett egek* tíz strukturált életút-interjút tartalmaz, s mindegyik után az interjú

fontos motívumaihoz kapcsolódó, bőséges szakirodalmi kitekintéssel gazdag eszme-futtatás következik. Az interjúkat Kardos Ferenc – az interjúban szereplő Feri bácsi – vette fel, a téma tudományos szempontú megközelítése pedig Trencsényi László munkája. Ő maga így mutatja be kötetük szerkesztő elvét:

Könyvünk szerkezete a rapszódia zenei formájára emlékeztet. A „téma” szerzőtársam egy-egy életútinterjúja. Idősebb kutatóként egy-egy esethez magam fűztem kommentárokat. Egy átfogó elemzés kényszere nélkül az adott életút, élethelyzet kulcsfogalma, kulcseseménye köré rendeztem a neveléstudomány, ifjúságkutatás, kriminálpedagógia stb. fontos adalékát, eredményét (8).

Ezek a szerényen kommentárnak nevezett rövid szövegek valójában a gyermekvédelemmel kapcsolatos irodalom elképesztően széles hivatkozási alapjára támaszkodnak. A lábjegyzeteket bön-gészve a hivatkozások alapján impozáns irodalomjegyzék kínálgozik a tudományos érdeklődésű olvasó számára. A recensens mindenesetre segítségképpen írása elektronikus mellékleteként közreadja a Trencsényi tanár úr által ajánlott olvasmányok listáját.¹ Nagyjából száz év tapasztalata és keserősége összegződik bennük.

¹ A melléklet itt tölthető le: <https://upszonline.hu/index.php?article=711112015>

A témák, melyek vissza-visszatérnek az interjúkban, a kutatások által jól feltárt jelenségek: mélyszegénység, hiányzó szociális közeg, diszfunkcionális, széthulló családok, bántalmazás, alkohol, drogok, bűnözés. Körülbelül ebben a sorrendben és ilyen kérlelhetetlen logikával egymás után, egymásból következőn. A megtartani, megelőzni, gyógyítani hivatott szociális ellátórendszer pedig a *szétszakadt és meg nem font hálók* raktára ma még sokkal inkább, mint a '90-es években. (Ezekről az időkről Makai Éva a könyvben többször hivatkozott munkája² ad látéletet.) A kutató, társadalomtudós lát és láttat – a cselekvés a szociálpolitika dolga lenne.

A történetek pedig eleven emberekről szólnak: Sági Miska, Géza, Matyi, Rézműves Péter, Gabesz, Ronaldo, Kovács Dani, Dénes, Rác Máté, Valencsik története. És persze Feri bácsié, aki a saját életét, gyerekkorát is felidézti tanítványainak egy-egy életeseményével párhuzamban. Mi pedig ismét elgondolkodhatunk: ő most negyven éves, legidősebb diákja is legalább hússzal kevesebb – mit sem számít, mi sem változott.

Az interjúk azonos szerkezetűek: mind úgy kezdődik, hogy Feri bácsi valami szép gyerekkori emlék felidézését kéri beszélgetőtársától, s azzal a bizonyos „festett ég” képével zárulnak, vagyis hogy milyen szép jövőt, pozitív célokat képzelnek el maguknak a fiatalok. Ami a kettő között van, az élettörténetek, fájdalmas eseményekben bővelkednek. Ki ne gondolna Móricz Árvácskájára ezt olvasva: *A család, anyám vezetésével az udvari szárító két dúca, oszlopa közé kötözött, kikötötték a kezem,*

kikötötték a kezem, meztelen hátam kutyalánccal verte véresre anyám

meztelen hátam kutyalánccal verte véresre anyám. Nagyon fáj, de már szinte mindegy volt... Az is, hogy a kutyáolban láncra verve, a kutyával feküdvél kellett éjszakáznom. Kértem a Jóistent, vegyen már végre magához. A kutyát szerettem, melegített. Megvöltünk azért (39, Dénes).

Egy rendezettnék tűnő családból való „fekete bárány” pedig mintha egyenesen a Trainspottingból lépett volna elénk: *Találkoztam néhány „agyament” kortársammal, izgalmasnak találtam, filmszerűnek a bulikat velük. Mindig élénk volt a fantáziám, nagy volt bennem a kalandvágy. Alkalmazkodtam a bandához, mert ők szabadságot jelentettek nekem. Más közösség volt, mint a suliban.*

... Diler lettem, drogot árultam. Így pénzt szereztem, hogy meglegyen a magam „adagja”. Olyan csapatban voltam, ahol egymást „löttük be”.

Nem felnöttekkel vegyültünk, mi, kamaszok csináltuk a bulit. És nem is kerestünk rosszul, mint dilerek! Tellett már vénás szerekre is. Ez lett a totális függőség! Persze láttam, ahogy halálba lötte magát valaki közülünk. Ilyen körökben ezzel találkozik az ember (24, Rézműves Péter).

A sok megpróbáltatás és fájdalom megjelenítésénél talán még szívszorítóbbak a szép emlékek: *Néha rendes volt velem apám, ajándékot is kaptam* – mondta egy kicsi kora óta rendszeresen bántalmazott és elhanyagolt fiatal (9, Sági Miska).

Nagy, szép házat vettünk, kerteset. Medence is volt, ott fürödtünk a testvéreimmel. Négyen vagyunk testvérek. Akkor még apám, anyám jóban voltak – mesélte a család szétesése és a teljes lecsúszás előtti szép időkről a másik (13, Géza).

² Makai Éva (2000): *Szétszakadt és meg nem font hálók*. Iskolai gyermekvédelem a '90-es években. OKKER Kiadó, Budapest.

Az oviban gyakrabban találkoztam húsételekkel. Ezért is jó volt óvodásnak lennem. Mint a gyerekek többsége, 6 évesen első osztályba kerültem. Tetszett, ott is volt menza, jól főztek. A tanulás is elég jól ment. Nem bántott senki – idézte fel a kamaszkorától folyamatosan a védekezés/támadás kényszere között vergődő harmadik (35, Szegkovács Dani).

A kicsi „ahhoz képest” jó és sok „csoda hogy kibírta” rossz után, a fullasztó körülményekből valahogy kikeveredve, egy korty levegőhöz jutva mire vihetik? Mi jelenti számukra a sikert, mitől érezhetik, hogy biztosan megvetették lábukat ebben a nem örjük szabott világban? Hogyan nyerhetik el végre a mindenkinek kijáró emberi méltóságot? Egy, már az intézetből kikerült fiatal elégedettsége megmutatja:

Önállóan tudok
a pizzériánál dolgozni,
jól vezetem a kocsit,
pontos vagyok. Saját
lábamon állok, albérletet
fizetek, ha nagyon

Én például álmodozom az
esküvőmről is. Először lenne
az életemben öltöny rajtam

szerény helyen is élek, de van saját kuckóm. Nincsenek káros szenvedélyeim, keresem a jövőendő párom (49, Valencsik).

S az álmaik valóban festett egekre nyílnak:

Én például álmodozom az esküvőmről is. Először lenne az életemben öltöny rajtam. *Meg kedvesem fehérben... Mint egy film* (37, Szegkovács Dani).

A könyv elolvasása után még hosszan fülünkben cseng a rapszódia. *Egyszerre szégyelljük el tőle magunkat és áldjuk sóhajtva a szerencsénket* (5, Nagy Ádám előszava). És ezzel korántsincs vége, ennyivel nem ússzuk meg. Forgatjuk innen is, onnan is: nem tagadhatjuk le, hogy az ő ügyük a mi ügyünk. Feri bácsi, a Tanár úr és a többiek; a fiatalok, akik elmesélik az életüket –

mindannyian személyesen mihozzánk szólnak. Kérlelhetetlenül szembe-sítenek felelősségünkkel.

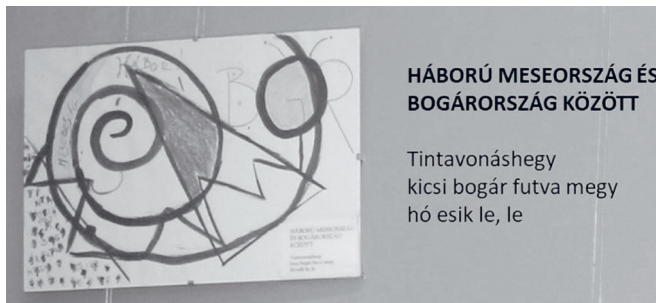
Ajánlott irodalom az interjúk mellé:

Kardos Ferenc (2019): Van kiút. Magyar Pedagógiai Társaság, Budapest.

Kardos Ferenc (2020): Az alagút végén. (Iványi Gábor előszavával) Magyar Pedagógiai Társaság, Budapest.

A kötetbeli kommentárokhoz írt irodalomjegyzék a cikk elektronikus verziójának mellékletében:

<https://upszonline.hu/index.php?article=711112015>

Szakképzős diákok körbeadós módszerrel készült közös kép-haiku-alkotása (Belvárosi Tanoda, 'Vékonyan sétál' kiállítás, 2005)